

Innehåll

I. INLEDNING	7
INTRÅDET I FÄLTET	7
STUDIER AV TROSFÖRESTÄLLNINGAR OCH SYMBOLISK MAKT.....	10
<i>Syfte</i>	11
<i>Forskningsfrågor</i>	11
AVHANDLINGENS DISPOSITION	12
II. ANALYSENS INRIKTNING OCH RAM	14
AVHANDLINGENS POSITIONERING.....	14
<i>Med barnhabilitering som fokus</i>	14
<i>Välfärdsstatens konstruktioner och konstruktionsprocesser</i>	17
<i>Professioner i en välfärdsstatlig kontext</i>	19
Andra studier av yrken och professioner.....	20
<i>Välfärdsstatens organisationer</i>	21
Nyinstitutionalism — om organisatoriska fält	21
<i>Kultursociologiska studier av sociala fält — Bourdiestudier i Sverige och Danmark</i>	23
DEN EGNA POSITIONEN — EN DISTANSERAD NÄRHET	26
<i>Min sociala historia och den egna vägen</i>	27
<i>Intrådet till habiliteringsfältet — fältet av möjligheter</i>	29
<i>Så varför just Bourdieu?</i>	32
TEORETISK RAM OCH CENTRALA BEGREPP	32
<i>Agenter och deras dispositioner, positioner och positioneringar</i>	34
<i>Tillgångar som kapital, dispositioner och habitus</i>	34
<i>Fält</i>	35
<i>Den symboliska ekonomin</i>	37
<i>Doxa</i>	38
<i>Symbolisk makt och klassificeringsstrategier</i>	39
<i>Staten som bank för det symboliska kapitalet</i>	40
METODISKA ÖVERVÄGANDEN OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	42
<i>Objektivering</i>	42
Habiliteringsfältet	44
<i>Syfte</i>	45
<i>Forskningsfrågor</i>	46
<i>Konstruktion av intressepositioner</i>	46
<i>Källmaterial</i>	48
Tidsperioderna	48
Tiden före 1960.....	49
Tiden efter 1960.....	49
Val av källor och källkritisk diskussion	51
Statistiska källor.....	55
Läsning och tolkning av texter	55

<i>Avstamp</i>	57
III. BAKGRUND — TIDEN FÖRE 1960	59
HÄLSO- OCH SJUKVÅRDENS MEDELTIDA RÖTTER	59
MEDICINENS SPECIALISERINGAR	61
<i>Kirurgin</i>	61
<i>Ortopedin</i>	63
<i>Pedatriken</i>	65
<i>Övriga specialiseringar</i>	65
LÄKARNAS STÄLLNING.....	67
<i>Etik och kåranda</i>	72
SÄRSKILJNING, KATEGORISERINGSPROCESSER OCH STATISTIK.....	75
MEDICINALSTYRELSEN — I GRÄNSLANDET MELLAN POLITIK OCH	
ÄMBETSMANNAUPPDRAG.....	78
HISTORISK ÖVERSIKT AV ORGANISERING FÖR AVVIKANDE BARN.....	79
<i>De blinda och döva barnen</i>	81
<i>De vanföra barnen</i>	83
<i>De fattiga och vanartade barnen</i>	88
<i>De sinnesslöa barnen</i>	89
<i>Svårskötta, obildbara sinnesslöa, oreglerliga och vilda barn</i>	94
<i>Tre faser i anstaltsutvecklingen</i>	95
SAMMANFATTANDE DISKUSSION OCH FORTSATTA UTGÅNGSPUNKTER.....	97
<i>Tolkning i fältteoris termer</i>	98
IV. HABILITERINGSFÄLTET FRÅN 1960-TALET	102
CP-VÅRDEN	103
BARNANSTALTSUTREDNINGEN	105
ÖVERSYNEN AV 1954 ÅRS LAG OM UNDERVISNING OCH VÅRD FÖR VISS PSYKISKT	
EFTERBLIVNA	108
SOCIAL OMVÅRDNAD AV HANDIKAPPADE.....	109
OM FÖRSKOLLÄRARE OCH DERAS UTBILDNING	111
<i>Särskolelärares och speciallärares utbildning</i>	116
ARBETSTERAPEUTERNAS OCH SJUKGYMNASTERNAS UTBILDNING.....	118
<i>Arbetsrapportutredningen och arbetsrapportutbildningen</i>	118
<i>Sjukgymnastutbildningen</i>	119
SOCIONOMUTREDNINGEN	122
PSYKOLOGERNA OCH PSYKOLOGUTREDNINGEN	123
LÄKARES GRUNDUTBILDNING, VIDAREUTBILDNING OCH TJÄNSTER.....	126
TVÅ HUVUDFORMER AV HABILITERING	129
EN NY KATEGORI — DE MULTIHANDIKAPPADE BARNEN.....	131
ETT ÖKAT BEHOV AV SAMORDNING.....	134
<i>Omsorgskommitténs arbete</i>	138
Förslaget om samordnad habilitering.....	140
UTREDNINGAR SOM KONSEKRATIONSINSTANSER — SAMMANFATTANDE ANALYS	145
V. FORMERING I FÄLTET	150
MOBILISERING AV GRUPPER	151
FÖRENINGEN OCH TIDSKRIFTEN SOM TECKEN PÅ GRUPPENS EXISTENS	152
FRÅN "VANFÖRA" OCH "SINNESSLÖA" TILL "HANDICAPADE" — OM	
HANDIKAPPRÖRELSENS MOBILISERING OCH FRAMGÅNGAR.....	153

<i>Pionjärernas mobilisering</i>	154
<i>De funktionshindrades förbund och deras positioneringar</i>	155
De Vanföras Riksförbund — DVR.....	155
Riksförbundet för Utvecklingsstörda barn — FUB.....	156
Rörelsehindrade barn och ungdomar — RBU.....	159
Handikapporganisationernas centralkommitté — HCK.....	160
<i>Tillbakablick på seklets början</i>	162
<i>Med förlig vind in i 1960-talet</i>	163
Handikapprörelsens positioneringar.....	167
Gömda eller glömda barn.....	169
<i>Ett gäckande hav</i>	173
<i>Representationens dilemman inom handikapprörelsen</i>	176
En skärpt ton.....	176
I skuggan av statens välvilja och välgörenheten.....	177
I spjörn mot varandra i konkurrensen.....	180
YRKESKATEGORIERNAS MOBILISERING OCH POSITIONERINGAR	184
<i>Läkarnas positioneringar</i>	184
Ortodoxa och heterodoxa positioner inom det medicinska fältet.....	184
Symboliskt kapital i det medicinska fältet.....	193
<i>Arbetsterapeuternas positioneringar</i>	195
Arbetsterapi som habiliteringspraktik.....	196
Omdefiniering — mot den ortodoxa sfären i det medicinska fältet.....	199
Konsekration — en helgad plats i rehabilitering.....	203
Arbetsterapeuternas symboliska kapital.....	207
<i>Sjukgymnasternas positioneringar</i>	208
Sjukgymnastisk habiliteringspraktik.....	210
Ortodoxa och heterodoxa positioner hos sjukgymnasterna.....	215
Sjukgymnasternas symboliska kapital.....	223
<i>Psykologernas positioneringar</i>	224
Psykologernas insatser inom habiliteringspraktiker.....	227
Heterodoxa och ortodoxa positioner hos psykologerna.....	228
Psykologernas symboliska kapital.....	236
<i>Socionomernas positioneringar</i>	237
Socionomernas habiliteringspraktik — kuratorsverksamhet.....	238
Heterodoxa och ortodoxa positioner hos socionomerna.....	241
Socionomernas symboliska kapital.....	244
<i>Förskollärarnas positioneringar</i>	244
Förskollärarnas praktik inom habiliteringsområdet.....	248
Ortodoxa och heterodoxa positioner.....	250
Förskollärarnas symboliska kapital.....	255
<i>Habiliteringspraktikernas positioneringar</i>	257
Cp-vården och den pediatrika habiliteringen.....	257
Vården av de psykiskt efterblivna och omsorgerna för utvecklingsstörda.....	261
<i>En alldeles särskild position i Medicinalstyrelsen</i>	267
SYMBOLISKA ALLIANSER OCH STRIDER OM DOXAN — SAMMANFATTANDE ANALYS	271
<i>Representationens magi och handikapprörelsen</i>	271
<i>Att knyta symboliska band — yrkesgrupperna</i>	274
Organisationens ”vi” eller yrkesgruppens ”vi”.....	280
VI. DEN SOCIALA ORDNINGEN	283
STATISTIK AV YRKESVERKSAMHET OCH UTBILDNING.....	283
REKRYTERINGEN TILL HÖGRE STUDIER.....	285

<i>Om kvinnorna och högskoleutbildningen.....</i>	290
<i>Utbildningarna inom avbandlingens intresseområde.....</i>	291
RANGORDNING AV EKONOMISKT KAPITAL — LÖNER	295
<i>Löneuppgifter från arkiv.....</i>	296
RANGORDNING AV KULTURELLT KAPITAL.....	302
DEN SOCIALA RANGORDNINGEN.....	304
VII. DOXAN TVINGAS ATT TALA	306
TRE DOXOR MÖTS.....	306
<i>Ren och oren logik.....</i>	307
<i>Den medicinska doxans kännetecken.....</i>	308
<i>Gränsen till pedagogikens doxa.....</i>	312
<i>Gränsen till den socialbyråkratiska doxan.....</i>	316
<i>Skiss över gränslandet.....</i>	318
<i>Habiliteringsfältet.....</i>	321
VIII. I SKUGGAN AV MEDICINEN — KONKLUSION	326
VÄLFÄRDSSTATENS FRAMVÄXT OCH HABILITERINGSFÄLTETS	
KONSEKRATIONSINSTANSER.....	326
SOCIALA KATEGORIER.....	330
SKUGGA BLEV LYSKRAFT.....	332
FÖRÄLDRAFÖRENINGARNA OCH DEN SYMBOLISKA MAKTEN	334
KLASSIFICERINGSSTRIDER BYGGER UPP DEN SYMBOLISKA EKONOMIN	336
STRUKTURELLA GLAPP.....	340
MYTERNA OCH SYMBOLERNA.....	343
KÄLLOR – EMPIRISKT MATERIAL.....	347
TRYCKTA KÄLLOR.....	347
<i>Tidskrifter.....</i>	347
<i>Arkiv.....</i>	347
Landstingsarkivet i Stockholms län	347
Landstingsarkivet i Västmanlands län	349
Landstingsarkivet i Uppsala län.....	349
<i>Offentligt tryck.....</i>	350
MUNTliga KÄLLOR.....	350
ÖVRIGA KÄLLOR.....	350
LITTERATURFÖRTECKNING	351
TABELLFÖRTECKNING.....	365
FIGURFÖRTECKNING.....	367
BILAGOR.....	369

Förkortningar

AMS	Arbetsmarknadsstyrelsen
DVR	De vanföras riksförbund (senare DHR)
DHR	De handikappades riksförbund (tidigare DVR)
FUB	Riksförbundet för Utvecklingsstörda barn
HCK	Handikapporganisationernas centralkommitté
RBU	Rörelsehindrade barn och ungdomar (tidigare Föräldraföreningen för CMR-barn samt Föräldraföreningen för cp-barn)
SKH	Kommunal Handikappverksamhet
SVCK	Svenska vanförevårdens centralkommitté (senare SVCR)
SVCR	Svenska Centralkommittén för Rehabilitering (tidigare SVCK)
SHT	Svensk Handikapptidskrift (tidigare SVT)
SVT	Svensk vanföretidskrift (senare SHT)

I. Inledning

Inträdet i fältet

Under de tio åren som förflutit sedan jag för första gången skulle delta i ett forskningsprojekt om habilitering¹ har jag undrat vad detta egentligen är. Med mig hade jag dels en sju år gammal grundutbildning som förskollärare och en ny grundutbildning med teoretiska studier om arbetslivets pedagogik och med nyvunna teoretiska begrepp som psykosocial arbetsmiljö, organisationsidentitet, företags- och organisationskultur, management och lärande organisation. Mitt första uppdrag i forskningsprojektet var att intervjua föräldrar till små barn med funktionshinder om deras upplevelser av stöd från habiliteringen. Detta kom att bli min magisteruppsats.² Jag hade valt att kombinera uppsatsskrivandet med mina arbetsuppgifter i forskningsprojektet. Egentligen hade jag tänkt skriva uppsats om företagskultur och göra empiriska studier på ett relativt nystartat konsultföretag i medvind med en karismatisk VD som var övertygad om att han kunde styra företaget via företagskulturen. Men som sagt jag gjorde valet av habilitering som forskningsobjekt av pragmatiska skäl och hade i motsats till många forskare på området inget eget praktiskt grundat intresse för forskningsobjektet. Jag fick därmed närma mig forskningsobjektet "utifrån". Detta fungerade ypperligt då jag intervjuade föräldrar till barn med funktionshinder, jag kunde inta en position utanför habiliteringen och analysera föräldrarnas utsagor.

När jag sedan påbörjade forskarutbildningen startade också ett sökande efter verktyg med vilka jag kunde gripa mig an barn- och ungdomshabiliteringen. Jag prövade begrepp som *family-oriented services* och *early childhood intervention*.³ Min ambition var att "hålla mig utanför" och inte ta ställning för vad som var bra och dåligt i habiliteringen, men de tidigare nämnda begreppen gjorde det samtidigt svårt att behålla utanförskapet. Ganska snart fann jag att mitt tidigare intresse för organisations- och kulturnivåerna gjorde sig påmint och sökandet gick vidare. Under den första tiden i min forskarutbildning deltog jag också i andra forskningsprojekt om habilitering och mitt intresse kom allt mer att dra mot det underliggande samförståndet och konflikterna såväl de uttalade som de tysta överenskommelserna i habiliteringsarbetet. Det fanns saker som förund-

¹ Här och i det följande skriver jag för enkelhets skull "habilitering" men avser barn och ungdomshabilitering.

² Carlhed, 1998.

³ Carlhed, Björck-Åkesson och Granlund, 2003, Carlhed, 2003.

rade mig. Genom mitt deltagande i andra projekt tyckte jag mig ana att det förekom viss konkurrens mellan yrkesgrupperna och att det var skillnader i yrkesgruppernas legitimering, status och avgränsningar. Hur var det egentligen med teamet och var allas bidrag lika viktiga? Vilken roll spelade läkaren som egentligen inte riktigt ingick i teamet? Fungerade denne som något slags grindvakt? Jag noterade också ett starkt intresse hos habiliteringen för brukarundersökningar och att man var mycket måna om att föräldrar skulle vara nöjda med habiliteringen. I habiliteringsforskning och verksamhetsutveckling som rapporterades under den här tiden uppfattades goda relationer med föräldrarna som eftersträvarsvärda. Samtidigt skedde metodutveckling inom habiliteringsverksamheterna. Habiliteringarna arbetade på olika sätt, vissa såg sig som utbildningsverksamheter med en omfattande kurskatalogproduktion, andra mera som slussar, som skulle slussa familjerna vidare till kommunernas service eller till regioninstitutionerna. Man organiserade sina verksamheter olika, efter diagnoser och efter vilken expertis det fanns till hands. Det har skrivits böcker och avhandlingar om habiliteringen, och utvärderingar och brukarundersökningar har genomförts. Alla habiliteringar har egna hemsidor, där verksamheten presenteras. Allt detta går att kartlägga och sammanställa till presentationer av hur verk samma framställer vad de gör, men hur var det då med den underliggande dimensionen och de tysta överenskommelserna?

Det fanns också en del händelser som stärkte mig i mina funderingar på habiliteringens mer osynliga sidor. År 1997 gav den cp-skadade regissören Lars Mullback ut sin bok *Ankelagelser*, där han kritiserade habiliteringen för att inte använt metoder som visat sig vara framgångsrika. Han gjorde tv-program och filmer om den ungerska "Petömetoden" och den speciella behandlingsform den gett upphov till, "Move & Walk". Lars Mullback åkte själv till Ungern, till ett Move & Walk-institut där han tränade upp sig och uppvisade häpnadsväckande bra resultat, vilka han konfronterade sin gamla habiliteringspersonal med. Han lärde sig bland annat att äta själv, vilket den svenska habiliteringen inte lyckats med på 34 år.⁴ Reaktionerna blev kraftiga, föräldrar till barn med cp-skador rasade, man ville ha tillgång till den framgångsrika metoden och inflytande över vilka metoder barnen skulle ha rätt till. Man kan väl säga att Mullback med all rätt ifrågasatte att svenska habiliterare inte hade använt sig av denna metod och fortfarande var motståndare till den. Denna händelse tycker jag synliggör den paradox som lagstiftningen och habiliteringspraktiken står inför. Hur mycket har egentligen den enskilde inflytande över det stöd och den service som erbjuds? Vem bestämmer vad som är en fruktbar metod och inte? Vilka krafter är verksamma i att avgöra habiliteringens innehåll och utveckling?

Om man försöker skaffa sig en bild av hur habiliteringen vuxit fram är det framförallt två namn som är mest frekventa. Det är Bo Bille, som under lång tid var ansvarig för Folke Bernadottehemmet i Uppsala; och Ingemar Olow, under lång tid ansvarig för Bräcke Östergård i Göteborg. Det är dem man i avhand-

⁴ Mullback, 1997.

lingar och böcker om habiliteringen oftast refererar när man ska skriva en historisk tillbakablick.⁵ Skälet kan vara att de först med att ge ut en bok då de 1992 redigerade en bok som hette "Barnhabilitering" där det fanns ett avsnitt som just gjorde en historisk tillbakablick. Undertiteln var "vid rörelsehinder".⁶ I texten kan man hitta många likheter med den historik som Olow skrev i ett av Skolöverstyrelsens kompendier från 1969.⁷ Den historia man skriver där är utvecklingen av vården för rörelsehindrade och det tycks som att det är den historia som generellt också blivit barn- och ungdomshabiliteringens. Karl Grunewald och Ann Bakk redigerade 1973 Omsorgsboken som handlar om omsorgerna för utvecklingsstörda och som i senare upplagor kom att innehålla ett avsnitt om omsorgernas historia.⁸ Bille och Olovs "Barnhabilitering" trycks alltså för första gången 1992 fastän man sedan i början av 1980-talet⁹ hade initierat en samordning av habiliteringen, dvs. att alla barn oavsett funktionshinder skulle tas om hand vid en och samma organisation. Det har således inte varit aktuellt för någon av företrädarna att skriva om *den samordnade habiliteringens* historia.

I några av de böcker och avhandlingar som handlat om habilitering och/eller habiliteringspraktik har man i sin tillbakablick reserverat habiliteringsbegreppet för den medicinska pediatrika habiliteringen och lutat sig på Billes och Olovs historik eller alternativt skrivit att barn- och ungdomshabiliteringen har två rötter och menar därmed att även omsorgerna var att betrakta som "habilitering" idémässigt.¹⁰ Jag menar att det är viktigt att förstå hur organisationer, yrkesgrupper eller andra grupper förstår sig själva och sin historia. Vad betyder det att någon skriver historia? Betyder det något *vem* som skriver historia, vem som gör det *först* och *vilka anspråk* som finns i historieskrivningen? Om man läser historieskrivningarna om habilitering kan man lätt få för sig att det var den pediatrika habiliteringen som var habiliteringen med stort H och omsorgerna "flyttade in" i samband med samordningen och inlemmades både organisatoriskt och idémässigt. Var det så? Jag blev nyfiken på vad de två kulturerna hade med sig inför samordningen. Hur lika eller olika var de egentligen? Vilken var starkast, i så fall i vilka avseenden?

Så var jag tillbaka i att tänka i kulturtermer som jag en gång gjort innan mitt inträde till habiliteringsfältet.

⁵ Till exempel Högborg, 1996, Ekenberg, 2000, Larsson, 2001, Möller och Nyman, 2003, Åman, 2006.

⁶ Bille och Olow, 1992.

⁷ Olow, 1969.

⁸ Grunewald och Bakk, 1983 samt Bakk och Grunewald, 2004.

⁹ 1979 kom ett förslag i en diskussionspromemoria från Omsorgskommittén om samordnad habilitering, som rör en samordning av samhällets insatser för olika grupper av handikappade barn och ungdomar. Ds 1979:12. 1981 kom deras slutbetänkande SOU 1981:26.

¹⁰ Högborg, 1996, Ekenberg, 2000, Larsson, 2001, Möller och Nyman, 2003, Åman, 2006.

Studier av trosföreställningar och symbolisk makt

I avhandlingen har jag valt att skriva om habilitering utifrån ett praktikteoretiskt perspektiv där Bourdieus kultursociologiska ansats är centralt. Att välja område är en sak, men därutöver krävs ytterligare ett val — att man väljer vilken typ av historia man vill berätta. Jag har avstått från att göra anspråk på att berätta allt, det är ju en omöjlig uppgift, men jag har valt att studera en sida av habilitering som är mer dold än synlig. Därmed sagt att det finns fler sidor än en att studera. Den officiella bilden av habilitering — den synliga, och dess mångfald av praktiker — har på olika sätt och framförallt under de senare åren återberättats inom ramen för bland annat utvecklingsarbeten finansierade genom landstingens forsknings- och utvecklingsverksamheter, metodutvecklingsprojekt som pågått inom habiliteringarnas egen försorg med bland andra föreningen *Sveriges Habiliteringschefer* som drivkraft. Även tidigare nämnda avhandlingsarbeten¹¹ och andra böcker¹² har haft habiliteringspraktik som sitt tema. Denna produktion har gemensamt att författarna är praktiker med förflutet inom habilitering eller omsorgerna och produktionen ger uttryck för deras självförståelse då de har själva arbetat inom habiliteringen. Det har inte jag. I och med detta uttalande diskvalificeras jag kanske genast av den grupp jag nu just nämnde, men poängen är att jag ska berätta *ett annat slags* historia — om de icke direkt synliga krafterna som verkat inom området och för det kan det vara till fördel att ha distans till det man ska studera. Det har jag.¹³

Vi vänder oss till förslaget som kom från Omsorgskommittén 1979 om samordnad habilitering.¹⁴ Hur kom det sig att den nya samordnade habiliteringen föreslogs ligga, visserligen som en fristående organisation, men inom hälso- och sjukvården? Varför inte först inom socialvården och därefter inom skolan, vilket särskoleöverinspektören Lennart Wessman föreslog i sitt särskilda yttrande i förslaget? Ett nära till hands liggande svar vore att: det var mer *naturligt* att lägga den inom hälso- och sjukvården. Men min motfråga blir då: *Varför* var det naturligt? Vilka krafter har fått oss att tycka att somligt är naturligt och annat inte? Och vilka förhållanden bestämde habiliteringens målgrupper och yrkeskategorier? Vilka krafter upprätthöll denna ordning och sörjde för att det som stod på spel togs för givet? Hur var det möjligt?

Mitt svar är *doxa*.¹⁵ Doxa är den symboliska kraft som orkestrerar sociala praktiker i samhällen, den är en slags tyst tro på en naturlig ordning, där inget är godtyckligt och tillfälligt, det vill säga allt är i sin ordning. På individplanet sker detta genom att vi i vår uppväxt, utbildning och arbete utvecklar ett praktiskt förnuft, en *habitus*, som blir ”inristad” i kroppen och som ger en känsla för hur man ska bete sig, om rätt och fel, gott och ont. För den som till fullo är inord-

¹¹ Högberg, 1996, Ekenberg, 2000, Larsson, 2001, Åman, 2006.

¹² Bille och Olow, 1999, Möller och Nyman, 2003.

¹³ Se vidare avsnittet ”Den egna positionen — en distanserad närhet” i kapitel II.

¹⁴ *Ds S 1979:12. Förslag om samordnad habilitering. Diskussionspromemoria. Socialdepartementet.*

¹⁵ Doxa är ett begrepp som utvecklats av Pierre Bourdieu, Bourdieu, 1977.

nad i doxan finns inget alternativt handlande och ju större samklang mellan habitus och stabila sociala strukturer desto mer tas doxan för given. Det handlar således om social magi och det intressanta blir då att ta reda på den plats varifrån trollspöet svingas och vilken formel som uttalas. Med andra ord kan man säga att det som står på spel är makten att definiera det "naturliga" och neutralisera graden av godtycklighet i denna process samt sist men inte minst, att säkerställa reproduktionen. Doxan är det som är heligt, som inte får ifrågasättas, inte ens för de inblandade själva. Man kan också säga att området kring det "heligaste", där det utgör en perfekt sluten värld, finns inget utrymme för opinion i motsats till det mer öppna "profana" området, där praktiker och händelser i doxans anda blir ifrågasatt och där ortodoxa positioner tvingas fram. Man säga att doxan tvingas tala.¹⁶ Genom att doxan uttrycks genom de ortodoxa och heterodoxa positionerna blir det således möjligt att studera yttringar som har sin grund i det fördolda. Avhandlingen fokuserar således habiliteringsfältets doxa och dess symboliska kraft.

Syfte

Ett övergripande syfte i avhandlingen är att analysera *trosföreställningar och symbolisk makt inom habiliteringsfältet* — det vill säga det spänningsfält som skapades av specifika grupperns formering, intressen och ställningstaganden kring barn och ungdomar med handikapp i Sverige under perioden 1960—1980.

Forskningsfrågor

- Vilka klassificeringsstrider uppstod och vilka ortodoxa och heterodoxa positioner samt positioneringar uppträdde i habiliteringsfältet?
- Vad kännetecknade den symboliska ekonomin i fältet?
- Vad fungerade som konsekurationsinstanser för fältets agenter?
- Hur skedde mobiliseringen och formeringen av yrkes- och intressegrupper i fältet?
- Hur kan habiliteringsfältets sociogenes, struktur och doxa under den här tidsperioden beskrivas?

¹⁶ Bourdieu, 1977, s 167.

Avhandlingens disposition

I *Kapitel II* redogör jag för analysens inriktning och ram. Först positionerar jag avhandlingen mot studier med habiliteringsområdet som fokus, samt hur den förhåller sig till andra studier om professioner, organisationer och sociala fält utifrån närliggande teoretiska traditioner och forskningsmiljöer. Poängen har inte varit att fullständigt och uttömmande redogöra för olika forskningsinriktningar och deras hemvister utan helt enkelt positionera avhandlingen mot de jag uppfattar står nära och markera vilka av dessa jag använt i avhandlingen. Jag analyserar även min egen position i en autosocioanalys. Därefter beskrivs den teoretiska ramen. Sedan kommer ett avsnitt som handlar om de metodologiska överväganden jag har haft i arbetet, syftet med avhandlingen och specifika frågeställningar samt hur jag konstruerat habiliteringsfältet med dess intressepositioner. En källkritisk diskussion finns också i detta avsnitt.

Kapitel III ger en översikt av hälso- och sjukvårdens och vissa yrkeskategoriers historiska bakgrund. Den historiska ansatsen i detta kapitel är mer av beskrivande karaktär och baserad till stor del på sekundärkällor och gör därmed inte anspråk på att vara teoribyggnad. Kapitlet fungerar däremot som en utgångspunkt för min analys av 1960- och 1970-talets habiliteringsfält. I kapitlets början tecknar jag medicinens etablering och konsolidering med avstamp i sen medeltid och dess imperialistiska rörelser framåt i tiden genom utvidgning av området avseende struktureringen av hälso- och sjukvården, kategoriseringsprocesser i folkhälsostatistiken, medicinens egna tidiga specialiseringar samt läkarnas ställning och kåranda. I kapitlet ges också en historisk översikt av den institutionella historien för vård, omsorg och pedagogisk verksamhet för barn som av samhället setts som avvikande. Trots att jag har fokuserat ovanstående verksamheter för barn har detta inneburit att jag varit tvungen att följa vad som gjorts för de vuxna inom samma sociala kategori. Kapitlet avslutas med en tolkning utifrån Pierre Bourdieus fältteori och vilken ger fortsatta utgångspunkter till avhandlingen.

I *Kapitel IV* börjar den inledande analysen av habiliteringsfältet med 1960-talets början. Jag har där försökt få fatt på de villkor som omgärdar habiliteringspraktikerna under den här tiden. I detta avsnitt ges utrymme till kortare historik inom olika områden som kan relateras till habiliteringsfältet, historiken grundar sig i huvudsak på parlamentariska utredningar, men även på studier om professioner. Jag refererar också ett urval av offentliga utredningar som varit viktiga för habiliteringsfältets verksamheter och yrkes- och intressegrupper. Syftet med att referera dem här är att visa hur man resonerat i de olika frågorna dels i utredningarna och deras förslag men också hur de olika agenterna i fältet reagerade och agerade på dem. *Det handlar således inte om att i huvudsak klarlägga exakt vad som följde av dessa i utredningar* som propositioner och liknande utan *ge underlag* för en analys diskursens rum i fältet eftersom det är där som doxan tvingas tala

genom dialektiken mellan heterodoxa och ortodoxa positioner. Själva analysen av dessa positioner sker i kapitel V.

Kapitel V handlar om de strategier som används av olika agenter i mobilisering av grupper inom habiliteringsfältet. Strategierna ingår i det jag kallar för *representationens magi*, som används som en del i uppbyggnaden av en symbolisk ekonomi, med andra ord ömsesidiga erkännanden av gemensamma värden. Erkännandet av de gemensamma värdena — det symboliska kapitalet — sker också genom klassificeringsstrider och syftar till att öka den symboliska makten, det vill säga tolkningsföreträde till vad som anses värdefullt. Innan jag går in på analysen visar jag ramen för analysen som utgörs av teoretiska begrepp, som beskrivits tidigare i kapitel II. Kapitlet innehåller också en analys av om handikapprörelsens mobilisering och framgångar. Därefter kommer ett avsnitt om yrkesgruppernas mobilisering och positioneringar. Kapitlet avslutas med en sammanfattande analys av symboliska allianser och strider.

I *Kapitel VI* beskriver jag den sociala dimensionen av habiliteringsfältet. Rummet av sociala positioner beskrivs i detta avsnitt med hjälp av statistik, som visar på löneskillnader mellan yrkesgrupperna och skillnader i rekrytering till respektive utbildningar under den aktuella tidsperioden. Kapitlet ger också en inblick av tidsandan samt de dåvarande högskoleutbildningarna och yrkesskolorna samt de förändringar inom utbildningsområdet som berörde de aktuella utbildningarna. Detta kapitel ska alltså ge en bild om principer för social distans, det vill säga vilka sociala positioner intar de aktuella yrkesgrupperna till varandra.

I *Kapitel VII* belyser vad som kännetecknar den dominerande doxan i habiliteringsfältet, men också angränsande doxor, vilka blivit synliga i de klassificeringsstrider som jag tidigare skrivit om i kapitel V. En grafisk skiss över habiliteringsfältet presenteras i slutet på kapitlet.

Kapitel VIII är avhandlingens slutkapitel. I en sammanfattande diskussion relateras slutsatserna till den teoretiska ramen och till andra näraliggande studier.

Utdrag ur Carina Carlhed, I skuggan av medicinen. Om trosföreställningar och symbolisk makt i habiliteringsfältet 1960—1980.
Avhandlingsmanus för ventilerings 4 sept 2007 kl 13.15 i rum 1219, Seminariet, Seminarieg. 1, Uppsala

Utdrag ur Carina Carlhed, I skuggan av medicinen. Om trosföreställningar och symbolisk makt i habiliteringsfältet 1960—1980.
Avhandlingsmanus för ventilering 4 sept 2007 kl 13.15 i rum 1219, Seminariet, Seminarieg. 1, Uppsala

startats. Distributionen av de kulturella förutsättningarna innebär ett danande av medborgaren, som får en vision av hur saker och ting förhåller sig. Staten är alltså ett resultat av strider, konsekrationshandlingar och erkännandeprocesser av symboliskt kapital som utspelas under lång tid. Den kan därför ses som *det symboliska kapitalets bank*, som kan garantera auktorisationsinstanser och bemyndiga positioner. Detta är alltså ett exempel på inrättandet av officiella instanser eller ämbeten som är auktoriserade att lämna utlåtanden, betyg eller skriva protokoll, som i sin tur hamnar i officiella register. Denna verksamhet lutar sig på trovärdigheten i en förförisk magi som sker i och med den offentliga utnämningen, personen blir ett med staten, en förlängd arm. När så staten deklarerar vad medborgaren eller skattebetalaren har för rättigheter och skyldigheter, konstruerar den genom offentliggörandet "socialt garanterade sociala identiteter".¹⁰⁷ Ämbetsmännen eller våra dagars statstjänstemän är helt enkelt tvungna att framhålla värden som objektivitet och osjälviskhet framförallt oegennyttan. I utredningsväsendet ställs byråkrater inför att utföra en uppgift i allmänhetens intresse och blir därför tvungna att sträva efter att överskrida sina särintressen för att komma till ett förslag, konsekvensen av detta innebär att antingen måste de lägga ned sin ståndpunkt eller framställa den som legitim, genom att hämta kraft från den officiella retoriken — erkännandet av det universella. För yrkeskategorierna som ingår i habiliteringsfältet innebär relationen till staten, landstingen, kommunerna som arbetsgivare och utbildningsanordnare också en "naturlig" inordning i statsapparaten och dess doxa, vilket innebär en tillvändhet och ett byråkratiskt inslag i deras yrkeshabitus. Och ju större samklang mellan habitus och stabila sociala strukturer desto mer tas doxan för given.¹⁰⁸

Metodiska överväganden och tillvägagångssätt

Objektivering

Metodologin hänger samman med logiken som följer med det teoretiska verktyg jag har valt i avhandlingsarbetet. Man kan sammanfatta den huvudsakliga arbetsgången som en objektivering av habilitering, det vill säga att rekonstruera något annat än vad vardagsförståelsen erbjuder. Bourdieu har tillsammans med andra medarbetare i boken "The craft of sociology"¹⁰⁹ skrivit om vad objektiveringen innebär, det vill säga hur man konstruerar sitt forskningsobjekt. Det viktigaste enligt dem handlar om att sätta sociologisk kunskapsproduktion i relation till de sociala sammanhangen som forskaren ingår i. Det är forskarens "familjära närhet" till det sociala universum han eller hon ska forska om och den "spontana sociologi" detta ger upphov till som är det största hindret i det

¹⁰⁷ Bourdieu, 1995a, s 104.

¹⁰⁸ Bourdieu, 1977, s 177.

¹⁰⁹ Bourdieu, Chamboredon och Passeron, 1991, s 13—18.

Utdrag ur Carina Carlhed, I skuggan av medicinen. Om trosföreställningar och symbolisk makt i habiliteringsfältet 1960—1980.
Avhandlingsmanus för ventilering 4 sept 2007 kl 13.15 i rum 1219, Seminariet, Seminarieg. 1, Uppsala

vetenskapliga arbetet. Det blir därför nödvändigt att bryta med sin den "spontana sociologin" eftersom "våra minnen, vårt språk är fyllda med förkonstruerade objekt", som Bourdieu uttrycker det.¹¹⁰ I avhandlingen handlar det om att sätta parentes om agenternas *självförståelse* av habilitering. Med agenter menar jag samtliga som varit verksamma inom habiliteringsorganisationerna, samtliga som var och är engagerade inom området, inklusive mig själv och min egen subjektiva förståelse. Brytningen innebär bland annat att jag är klar över att man som forskare konstruerar sitt objekt, det vill säga habiliteringsfältet är ingenting som finns och väntar på att bli upptäckt av mig som forskare. En vardaglig habiliteringspraktik är däremot något som pågår och som har sin egen logik för dem som är inblandade, det är en praktisk logik som är skapad *för att få saker och ting att fungera*, inte för att bli utforskad och beskrivet. Men att ta reda på *vad de gör* och *hur det kan förstås som rationellt* är forskarens uppgift.¹¹¹ Men jag är inte heller inriktad på att studera nutida vardaglig habiliteringspraktik utan vill studera strukturella förhållanden, som omgärdade specifika gruppers intressen och ställningstaganden i praktiker kring barn och ungdomar med handikapp i Sverige under perioden 1960—1980.

Som ett steg i objektiveringen har jag därför i ett initialt skede skapat en *provisorisk definition* för att överge det vardagliga tänkandet om barn och ungdomshabilitering. Marcel Mauss text¹¹² i boken "The craft of sociology", bidrar med hur man kan tänka omkring en "provisorisk definition" av forskningsobjektet. Det handlar om att ersätta de vardagliga begreppen med klarare och mer distinkta begreppsverktyg. Konstruktionen görs med hjälp av teoretiska begreppsverktyg och prövas och omprövas mot empiriskt material. Det behövs en tillräcklig god balans i preciseringen som kan hjälpa till att fokusera på det som har relevans för det man ska studera och inget annat. Mauss menar att då definitionen skapas i början av analysarbetet och forskningsobjektet ses från utsidan formas den från synliga tecken — *external signs*.¹¹³ Den provisoriska definitionen har formats under den första fasen av insamlandet av empiriskt material.

Den provisoriska definitionen är "Habiliteringsfältet". Denna definition omfattar organisationer som hade vård-, omsorgs- och pedagogisk verksamhet för barn och ungdomar med handikapp 1960—1980. Den går också *utöver* organisationsgränserna genom att också betrakta fältet som en intressesfär som utgör mötesplats för dem som haft intresse av att tala om vad habilitering är och bör vara. Detta innebär att även föräldra- och handikapporganisationer betraktas som aktiva i fältets formering, eftersom de också hade intresse i det. Jag har på så sätt kunnat vidga mina analysmöjligheter. Det är den provisoriska definitionen som fungerar som utgångspunkt och som skall analyseras och genom ob-

¹¹⁰ Bourdieu, Chamboredon, et al., 1991, s 249.

¹¹¹ Bourdieu, 1999, s 607ff.

¹¹² Mauss, M. "La prière", i Bourdieu, Chamboredon, et al., 1991 s 97—99.

¹¹³ Ibid., s 98.

jektivering omprövas och reformuleras och bidra till en ny förståelse av habilitering. Objektivering innebär också att söka de sammanhang som de aktiva i fältet omges av, det vill säga historiska, sociala, institutionella och politiska sammanhang för att därmed komma förbi vardagsförståelse och självförståelse. Med andra ord handlar det om att med Bourdieus formulering: "to unite what is ordinarily separated or to distinguish what is ordinarily confused."¹¹⁴ Arbetssättet är knutet till en retrospektiv sociologi, en förklarande och förstående sociologi, det vill säga en sociologi som beskriver fältet som förståeligt utifrån betingelser som funnits. Forskningsobjektet måste därför dateras och situeras.¹¹⁵ I avhandlingen använder jag genomgående tidstypiska termer och uttryck som till exempel *handikappade barn, vanförbet och psykisk utvecklingshämning*, för att händelser och ställningstaganden ska kunna förstås i sitt specifika sammanhang.

Habiliteringsfältet

Utifrån den provisoriska definitionen har jag genom en första fas i min analys dragit slutsatsen att habiliteringsfältet under 1960—1980-talet inte kan betraktas som ett autonomt fält. Skälen är följande: De institutioner som fanns i början på 1960-talet som organiserats kring specifika praktiker för barn och ungdomar med handikapp (cp-vården, den pediatrika habiliteringen, vården om psykiskt utvecklingshämmande, specifika skolformer som särskola etc.) var placerade inom den landstingsstyrda hälso- och sjukvårdens organisation. Merparten av de yrkeskategorier som var verksamma definierades som medicinalpersonal.¹¹⁶ Att de var i huvudsak diagnosorienterade organisationer samt att Medicinalstyrelsen var tillsynsmyndighet talar också för att de befunnit sig inom räckhåll för krafterna inom det medicinska fältet, som ju kan betraktas som ett relativt autonomt fält i Bourdieus mening. Jag har ändå valt att kalla det *habiliteringsfältet*, men – i betydelsen ett medicinskt subfält. Detta innebär att jag menar att habiliteringsfältet lyder under det medicinska fältets logik. "Habiliteringsfältet" är således min konstruktion för att kunna undersöka strukturerna (styrkeförhållandena) och specifika praktiker kring barn och ungdomar med handikapp under den valda tidsperioden. I undersökning av de två dimensionerna i fältet, det symboliska och det sociala, betraktas *rummet av sociala positioner* utifrån positionerna som tagits i besittning av olika yrkesgrupper och intresseorganisationer. *Rummet av möjligheter* bygger på ställningstaganden i frågor om vad habiliteringspraktiker är och bör bedrivas. Med ett antagande om att habiliteringsfältet växer fram inom det medicinska fältet menar jag att det är medicinens doxa som var dominerande och agenterna var tvungna att förhålla sig till den. Detta innebär att jag analyserar vilka krafter som verkar inom det medicinska fältet, men också relationer till närliggande fält, vilket i sin tur innebär en rekonstruktion av vilka

¹¹⁴ Bourdieu, Chamboredon, et al., 1991, s 15.

¹¹⁵ Bourdieu, Chamboredon, et al., 1991, s 254.

¹¹⁶ Psykolognytt, nr 7, 1967, s 146.

grupper som formerar sig kring frågan om vad vård och undervisning av handikappade barn — vad habilitering är och bör vara.

Syfte

Ett övergripande syfte i avhandlingen är att analysera *trosföreställningar och symbolisk makt inom habiliteringsfältet* — det vill säga det spänningsfält som skapades av specifika grupper, intressen och ställningstaganden kring barn och ungdomar med handikapp i Sverige under perioden 1960—1980.

Forskningsfrågor

- Vilka klassificeringsstrider uppstod och vilka ortodoxa och heterodoxa positioner samt positioneringar uppträdde i habiliteringsfältet?
- Vad kännetecknade den symboliska ekonomin i fältet?
- Vad fungerade som konsekrationensinstanser för fältets agenter?
- Hur skedde mobiliseringen och formeringen av yrkes- och intressegrupper i fältet?
- Hur kan habiliteringsfältets sociogenes, struktur och doxa under den här tidsperioden beskrivas?

Konstruktion av intressepositioner

I studier av fält och rum enligt fältteorins principer behöver en dynamik mellan positioner finnas för att spänning av social energi mellan positioner ska uppstå, i annat fall vore det apparatliknande.¹¹⁷ I min prövning av *habiliteringsfältet som ett subfält* inom medicinens fält har jag genom att konstruera intressepositioner möjliggjort analyser av dynamiken mellan medicinens "heliga" sfär och dess mer "profana" gränsområden. Det handlar således om att pröva ytterlighetspositioner som "håller uppe" fältet. Jag har därför utifrån yttre kännetecken på olikheter valt grupper som får representera intressepositionerna inom habiliteringsfältet — min provisoriska definition, vilken formades under den första fasen av empiriinsamlingsarbetet. I Habiliteringsfältet består positionerna av *tidskrifter* som är knutna till fackförbund, intresseorganisationer samt till det socialmedicinska forskningsfältet. Bakom dessa tidskrifter finns således mobiliserade grupper som agerar kollektivt genom sina föreningar och förbund. Det finns dock en intresseposition som utgörs av en person, Karl Grunewald och det är utifrån som *position som medicinalråd* på Medicinalstyrelsen (sedermera Socialstyrelsen) under perioden 1961—1985.

Tidskrifterna är knutna till yrkesgrupper från olika kunskapsområden; medicin (läkare, sjukgymnaster, arbetsterapeuter), pedagogik (förskollärare, specialpedagoger), socialt arbete (socionomer) och psykologi (psykologer). Inom det medicinska kunskapsområdet fanns det fler yrkesgrupper som var verksamma till exempel sjuksköterskor, logopedier, dietister och hörselvårdskonsulenter. Jag har inte tagit med dessa grupper dels eftersom jag ansåg att det medicinska kunskapsområdet redan var väl representerat med de yrkesgrupper som redan var valda och de var också de som var först in på habiliteringsområdet och hade en central uppgift i de olika habiliteringsformerna. I avhandlingen används en "grov" indelning i yrkesgrupper och *där det är just de fraktioner av yrkesgrupperna som var orienterade mot habiliteringspraktiker som intar positioner i habiliteringsfältet*. Där emot får den fackliga organisationen och den fackliga tidskriften utgöra agent

¹¹⁷ I Broadys inledning till Konstans regler, Bourdieu, 2000, s 15.

för yrkesgruppen, men där har urvalet av artiklar också gjorts på samma vis. Det är sålunda intresset för habiliteringspraktiker som avgjort "agentskapet".

Det fanns också begränsningar i hur många yrkesgrupper det var möjligt för mig att hantera och i prioriteringen av antal yrkesgrupper ansåg jag det viktigare att få med yrkesgrupper från olika kunskapsområden, med tanke på att kunna studera en förmodad symbolisk ordning. Det hade också varit möjligt att ta in ett tekniskt kunskapsområde då hjälpmedelsproduktion kunnat anses som centralt i handikappades vård och social omsorg. Avgränsningarna inom min provisoriska definition har jag gjort under den första fasen av insamlandet av empiriskt material, då jag kunde se vilka yrkesgrupper som nämndes av läkare som var verksamma inom till exempel pediatrik habilitering, cp-vård eller vården av psykiskt utvecklingshämmande. Avgränsningen hade också att göra med hur mycket empiriskt material jag kunde hantera och då jag ville ta med några av handikapprörelsens organisationer som var aktuella för specifika praktiker för barn och ungdomar med handikapp eller "habiliteringspraktiker" som jag valt att kalla dem.

Avseende handikapprörelsens organisationer fanns det under 1960-talet sex stora handikappförbund vars medlemmar berördes av habiliteringspraktiker. Jag valde tre av dem; DHR — De handikappades riksförbund, FUB — Riksförbundet för utvecklingsstörda, barn, ungdomar och vuxna, RBU — Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar samt ett centralt samarbetsorgan HCK — Handikapporganisationernas centralkommitté.¹¹⁸ Det primära kriteriet var att förbunden skulle vara representera barn med funktionshinder. Det fanns två FUB och RBU som startades i mitten på 1950-talet och som var verksamma i början på 1960-talet. Eftersom de var relativt nya var mitt antagande att förbundet som kollektiv fortfarande var under konstitution och förhandlades och därmed skulle vara mer tydliga avseende olika ställningstaganden både inom förbundet men också utåt sett gentemot den verksamhet barnen behandlades eller vårdades inom. DHR har varit verksamma sedan 1923 och valdes med tanke på den starka fokusering kroppsmedicinen hade på rörelsehinder som handikapp. De förbund jag valde bort från de sex var De blindas förening, Hörselfrämjandets förening och Sveriges dövas riksförbund. Under den första fasen av insamlandet hade jag noterat att det fanns etablerade hörcentraler och syncentraler vid lasaretten som var till för både vuxna och barn. Dessa medicinska verksamheter verkade inte vara föremål för samma debattintensitet som de andra och valdes därför bort till förmån för RBU och FUB. På 1960-talet fanns även speciella dövskolor och blindskolor, dessa var dock renodlade undervisningsanstalter för döva och blinda barn, där vårdinslaget kan förmodas vara litet. De praktiker som fokuserats under den här tjugoårsperioden är cp-vården och vården av de psykiskt utvecklingshämmande, båda hade reformerats under mitten på 1950-talet med ny lagstiftning och upprustningar¹¹⁹ eller upp-

¹¹⁸ HCK-information, nr 1, 1969, s 20.

¹¹⁹ SFS 1954 Lag om undervisning och vård för viss psykiskt efterblivna,

byggande av nya vårdformer¹²⁰ och kan på så sätt betraktas vara under omvandling under den aktuella perioden.

Jag använder termerna yrkesgrupper, yrkeskategorier och ibland profession och de professionella men bara i vardaglig mening. Jag går därmed inte in i den välutvecklade forskningsinriktningen kring professionsbegreppet. Yrkesgrupperna studeras i min studie som kollektiv med specifika intressen i likhet med de andra intressegrupperna och som handlar inom gemensamma intressesfärer, i det här fallet kring specifika praktiker för handikappade barn. Yrkesgrupper som bland annat läkare, sjukgymnaster, arbetsterapeuter, förskolekonsulenter, lekotekarier, kuratorer och psykologer tillsammans med handikappprörelsens intresse- och föräldraorganisationer har postulerats vara aktiva i fältets formering. Analysen är också inriktad på hur de aktiva använde sig av strategier för att stärka fältets legitimitet och sina egna positioner.

Källmaterial

Tidsperioderna

Tidsperioden 1960—1980 har jag ansett som viktig i min ambition att förstå hur habiliteringsfältet växte fram. Det finns en rad skäl till detta val: hela hälso- och sjukvården var då i ett expansivt skede, den högre utbildningen reformerades, det fanns ett gynnsamt konjunkturläge och flera av yrkesgrupperna som ingår i studien utreddes eller hade utretts årtiondet innan. Det var med andra ord en omvandlingens tid. Föräldraföreningarna FUB och RBU bildades 1956 respektive 1955. Under 1950-talet var en mängd offentliga verksamheter under utredning¹²¹ och konsekvenser av dessa utredningar så som lagändringar, principbeslut m.m. talade för att de skulle komma realiseras under 1960-talet.

Jag har också utgått från att förslaget om samordnad habilitering från 1979 är ett resultat av överläggningar, förhandlingar och strider.¹²² Att kartlägga sammanhang som kunde antas vara väsentliga förutsättningar för en sådan kompromiss talade också för att sätta tidsgränsen för källorna cirka 20 år tillbaka i tiden, kring 1960. Möjligheterna att få fatt på debatter och diskussioner som fördes av de olika positionerna kunde därmed anses vara tillgodosedda och genom att sätta 1960-talet som startpunkt kunde jag frigöra mig från begreppet "samordnad habilitering". I och med det kunde jag vidga optiken till att söka efter de olika positionernas praktiker som hade med handikappade barn att göra och var inte begränsad till att enbart söka efter text som uttryckligen handlade om "habilitering".

¹²⁰ SOU 1960:14 *Cp-vården. På socialmedicinska studier grundade riktlinjer för vård och undervisning av barn och ungdom med cerebral pares. 1958 års cp-utredning.*

¹²¹ För en översikt av utredningar från 1900-talets början och till och med 1980 se bilaga 1 för ett urval.

¹²² Ds S 1979:12. *Förslag om samordnad habilitering. Diskussionspromemoria. Socialdepartementet.*

Tiden före 1960

När det gäller avsnitt som handlar om tiden före 1960¹²³ bygger jag främst på sekundärkällor, som till exempel historikers och idéhistorikers och andra forskares arbeten om handikapp, anstalter, vårdformer, institutioner, yrkesgruppers historia och sociologers arbete med historiesociologiska ansatser, samt de samtida SOU-utredningars betänkanden, som också gör historiska genomgångar. Karin Anna Petersen har som en del i sin avhandling om sjuksköterskefältets genes och struktur i Danmark, gett en historisk bakgrundsbeskrivning av institutioner i fältet. Hon menar att denna typ av analys håller sig inom ramarna för framträdelseformerna, det vill säga:

Det vil sige, hensigten er at indfange alt det, som betegner sig selv i en eller anden form som sygepleje på vej mod akademisk status, videnskabelighed, osv. Materialet præsenteres sådan, som det fremkommer i officielle dokumenter, selvfremsstillinger, osv. Det vil sige i hverdagstermer. Det er en almindelig historieskrivning, som ikke gør krav på at være teoretisk funderet. Det er således i andre kapitler, at spørgsmålet teoretisk belyses: felt?, videnskab?, pleje?, osv. Det vil sige at prøve at gå en vej, hvor man ikke tager noget af alt det, der først er beskrevet for givet, med mindre det lader sig placere inden for en teoretisk konstruktion.¹²⁴

I likhet med Petersen använder jag dessa källor till att ge en bakgrundsbeskrivning, i mitt fall av de kollektiva grupper jag använder som positioner. Bakgrunden läggs som en grund för min huvudsakliga analys som jag gör de andra kapitlen av avhandlingen.

Tiden efter 1960

Den text som handlar om tiden 1960—1980 bygger däremot på primärkällor, där tidskrifterna utgör det huvudsakliga materialet, se tabell 1. Det finns även primärkällor av beskrivande art, till exempel en personlig intervju med före detta medicinalrådet Karl Grunewald. Avsnitten som bygger på dessa källor avser att analysera positionerna, deras dispositioner och positioneringar och har således teoretiserande ambitioner.

I val av källmaterial har jag varit angelägen om att få tag i intressepositionernas egna ställningstaganden och perspektiv, allt för att kunna få en så oförvanskad källa som möjligt. Den fackliga tidskriften har jag funnit vara det bäst lämpade för yrkesgrupperna då de uttalanden och utsagor som görs genom detta organ, sker i syfte att se till den egna gruppens ekonomiska och symboliska status i ett större sammanhang. De professionella som var aktiva inom habiliteringspraktikerna utgjorde en minoritet i var och en av de olika yrkesgrupperna, men deras status, löner och förmåner kan ändå knytas till den specifika yrkesgruppen, därför blir fackföreningens tidskrift en viktig källa. Andra tidskrifter

¹²³ Till exempel kapitlet "Bakgrund — tiden före 1960".

¹²⁴ Petersen, 1997, s 251.

fungerar som organ för intresseföreningar i syfte att visa på gruppens existens och agenda, se tabell 1 för en översikt.

Tabell 1. Översikt av genomgången källmaterial och relaterade intressepositioner.

Intressepositioner	Källmaterial
Föreningen Sveriges Arbetsterapeuter FSA	<i>Arbetsterapeuten</i> 1959–1980 (F, efter 1978)
Svenska Läkarförbundet (senare Läkarförbundet)	<i>Svenska läkartidningen</i> 1960–1964, fortsattes av <i>Läkartidningen</i> 1965–1974 (F)
Sveriges Förskollärares Riksförbund SFR	<i>Barnträdgården</i> 1961–1968, fortsattes av <i>Förskolan</i> 1969–1980 (F)
Svenska förbundet för Specialpedagogik	<i>Att undervisa</i> 1969–1980
Svenska psykologförbundet	<i>Psykolog nytt</i> 1961–1980 (F)
Legitimerade Sjukgymnaster Riksförbund LSR	<i>Sjukgymnasten</i> , 1960–1980 (F)
Socionomförbundet	<i>Socionomförbundets tidskrift</i> 1961–1980
Sveriges Socionomers Riksförbund SSR	<i>Socionomen</i> 1961–1980 (F)
Svenska föreningen för undervisning och vård av psykiskt efterblivna	<i>Steg för steg</i> 1959–1961, 1965–1967
Socialmedicinska forskningsfältet	<i>Socialmedicinsk tidskrift</i> 1960–1977
De handikappades riksförbund DHR	<i>Svensk vanföretidskrift</i> 1960–1965, fortsattes av <i>Svensk handikapptidskrift</i> 1966–1980.
Riksförbundet för utvecklingsstörda, barn, ungdomar och vuxna FUB	<i>FUB-kontakt</i> 1966–1980
Riksförbundet för Rörelsehindrade barn och ungdomar RBU	<i>CP-nytt</i> 1958–1972, fortsattes av <i>Rörelse</i> 1972–1980
Handikapporganisationernas centralkommitté HCK	<i>HCK-information</i> 1965–1977
Medicinalstyrelsen (Socialstyrelsen från och med 1967)	Karl Grunewald, medicinalråd 1961–1985, per- sonlig intervju 2006
Landstingsförbundet	<i>Sveriges landstings tidskrift</i> 1960–1965, fortsattes av <i>Landstingens tidskrift</i> 1966–1980
Övrigt källmaterial	
Offentligt tryck	SOU 1946:24, SOU 1955:11, SOU 1959:45 SOU 1960:14, SOU 1960:33, SOU 1962:43, SOU 1962:50, SOU 1964:43, SOU 1964:50, SOU 1965:49, SOU 1965:55, SOU 1966:9, SOU 1966:45, SOU 1967:51, SOU 1971:61, SOU 1971:68, SOU 1972:26, SOU 1972:27 Ds S 1978:9, Ds 1979:12
SCB – Statistiska centralbyrån	Statens offentliga statistik. Statistisk årsbok, 1962, 1965, 1970, 1975, 1978, 1980, 2006
Landstingen	Landstingsarkiven i Stockholm, Västerås, lönesta- tistik på yrken, arkivmaterial

F= Facklig tidskrift

Val av källor och källkritisk diskussion

Varje nummer av tidskrifternas årgångar har bläddrats och sökts igenom.¹²⁵ Det övergripande sökmotivet var att skilja ut de texter som hade att göra med *handikappade* barn och deras vård, behandling och pedagogisk aktivitet, sett ur agenternas¹²⁶ synvinkel. Tidskrifterna har fungerat som både *öga och röst* i avhandlingsarbetet. Genom att följa tidskrifterna över tid har jag också kunnat följa agenternas sätt att reagera på de pågående processerna i samhälle och yrkesliv. Genom tidskriften som *öga* har jag kunnat följa det som tagits upp i dessa tidskrifter och som varit av intresse för de olika grupperna och debatterna som förts har också visat engagemang i olika frågor. Även sådant som inte nämnts visar på en ståndpunkt — nämligen att somligt för tillfället inte ansetts intressant att ta upp. Tidskrifterna har också fyllt sin funktion som *röst*, det vill säga organ för social mobilisering som till exempel politisk eller facklig aktivitet, med andra ord genom att definiera en grupp och dess intressen både utåt och inåt. Det handlar således om ett källmaterial som uttrycker agents självförståelse av deras relationer till varandra, arbetsgivaren, staten och sina målgrupper. Viktigt här är mitt antagande om att habiliteringsfältet verkar under den medicinska doxan. Därför blir texter som kan visa medicinska agents perspektiv på vad som anses viktigt och inte inom habiliteringspraktiker extra viktigt att undersöka, men också perspektiven på närliggande områden. På så sätt kan jag undersöka skillnader och likheter i medicinska agents syn på habiliteringspraktiker och närliggande praktiker. I dessa fall kan texter från barnpsykiatrier och rehabiliteringsläkare om barnpsykiatriens eller rehabiliteringens "innersta kärna" eller socioterapi och dylikt fylla en viktig funktion att klarlägga värden i den medicinska doxan snarare än att säga något om barnpsykiatri, till exempel.

Som jag skrev ovan har jag gjort en distinktion mellan sjuka barn och handikappade barn. I detta ligger ett antagande om att de sjuka barnen kan behandlas och blir friska men i handikappbegreppet finns en skada eller kronisk sjukdom som inte går att bota eller som lämnar men. Barn som konstaterats ha en kronisk sjukdom kan således omfattas av avhandlingens tillämpning av handikappbegreppet. Texter om praktiker som rör de psykiskt sjuka barnen till exempel inom barnpsykiatri och de vanartiga barnen inom socialvården har därför inte medtagits, eftersom man kan säga att de hade "botningspotential". De barn som senare blev kategoriserade som handikappade barn kunde således ha kommit till barnpsykiatri först för utredning, därefter remitterats till vård för psykiskt utvecklingshämmande. På samma sätt kunde den medicinska barnkliniken remittera till den pediatriiska habiliteringen.

Mitt antagande om att habiliteringsfältet verkar i gränslandet mellan det medicinska fältet och andra fält har naturligtvis påverkat min sökning och urvalet

¹²⁵ Undantaget var Läkartidningen som med sin frekventa utgivning utgjorde ett gigantiskt material, den hade dock mycket detaljerade innehållsförteckningar där jag valde ut artiklar, vars relevans för avhandlingen jag sedan bedömde.

¹²⁶ Med agenterna menar jag hädanefter innehavare av de (intresse-)positioner jag konstruerat.

av texter. Men återigen, fokus har varit vård, behandling och pedagogisk verksamhet kring handikappade barn sett ur agenternas perspektiv. Den position som omtalades som en del i habiliteringspraktikerna och representerade det pedagogiska kunskapsområdet var förskollärare. Specifika undervisningspraktiker omfattande särskolelärares och speciallärares aktiviteter hamnar härmed i ett mer perifert lager.

Syftet med källkritiken är enligt Torsten Thurén att den ska svara på frågor som *vad som har hänt* och *hur det gick till*.¹²⁷ Källkritiken kommer ur en historietradition som var verksam under 1800-talet, där man försökte arbeta fram strikt vetenskapliga metoder för historievetenskapen. Företträdare var bröderna Weibull som ville röja upp efter det sätt man skrivit Sveriges äldre historia då de tyckte att den grundats på lösa spekulationer och myter. Allt som inte höll för en kritisk granskning skulle bort och man eftersträvande en historia baserad på säkerställda fakta. Källkritiken var en tidstypisk produkt av tron på förnuftet och den exakta vetenskapen. Inom den traditionen trodde man sig kunna framställa historiska fakta utan teorier och förutfattade meningar. Senare har man upptäckt att det var svårare att få fram sanningar än man tidigare trodde. Vissa historiker vill utmönstra den helt andra håller fast vid att principerna håller men bör modifieras. Modifikationen föreslås innebära att man genom källkritik tolkar sina källor. Men i botten finns ändå någon slags rationalism att det finns en verklighet utanför oss själva och att det går att få kunskap om denna verklighet. Det finns fyra kriterier inom källkritiken som man bör förhålla sig till när man hanterar historiskt material.

1. Äkthet – källan ska vara det den utger sig för att vara,
2. Tidssamband – ju längre tid som har gått mellan en händelse och källans berättelse om denna händelse, desto större skäl finns det att tvivla på källan,
3. Oberoende – Källan ska "stå för sig själv" inte vara exempelvis en avskrift eller referat av en annan källa,
4. Tendensfrihet – Man ska inte ha anledning till att misstänka att källan ger en falsk bild av verkligheten på grund av någons personliga, ekonomiska, politiska eller andra intressen att förvränga verklighetsbilden.¹²⁸

Man skiljer också på berättelser *om* något (vittnesmål) och kvarlevor *av* något (fingeravtryck). Utöver detta diskuteras också urvalet av fakta, tolkningen av innebörden av vad som hänt samt sannolikhet (hur väl passar det in i det vi redan vet).¹²⁹ Avhandlingens källor kommer att diskuteras nedan utifrån de källkritiska kriterierna.

¹²⁷ Thurén, 1997, s 7–11.

¹²⁸ Thurén, 1997, s 11.

¹²⁹ Thurén, 1997, s 7–11.

Äkthetskriteriet har uppfyllts för tidskrifterna som källa då de kan styrkas vara officiella representativa organ för de föreningar/organisationer de verkar för. Undantaget är Socialmedicinsk tidskrift som inte är en regelrätt föreningstidskrift utan betraktas som organ för forskning inom det socialmedicinska området. Angående det offentliga trycket (SOU, Departementsserien, propositioner) samt de böcker som riktade sig till verksamma inom habiliteringspraktiker, finns ingen anledning att misstänka att de inte skulle vara det de anger sig utgöra. Tidskriteriet och kriteriet för oberoende utgör inte heller källkritiska problem, tidskrifterna utges frekvent med en utgivningstakt mellan en gång i månaden (Läkartidningen) till cirka 6 nummer per år (HCK-information).

Det kriterium som behövs diskuteras mer ingående är kriteriet för tendensfrihet. Då jag eftersöker material som kan säga något om agenternas/intressepositionernas relationer till varandra har jag sökt efter material som kan visa hur respektive position formerar sig i praktiker om handikappade barn, vilka kan vara metoder, arbetssätt, undersökningar och kartläggningar, reportage, annonser om utbildningar eller konferenser om handikappade barns behandling, vård och relaterad pedagogisk verksamhet. Jag har även sökt uttryck för strategier i deras ansträngningar att stärka sina positioner genom olika legitimerings och auktoriseringsprocesser, till exempel höjning av ekonomisk och symbolisk status genom fackligt arbete. Det handlade om att finna texter som visar alla inblandade intresse- och yrkesgruppers egna ställningstaganden och perspektiv, uttryck för fältets inbördes relationer och ställningstaganden, reaktioner på utredningar, SOU-betänkanden, propositioner och promemorior. Det kunde också vara material som kan visa debatt om hur handikappade barn och deras behov borde tillgodoses, till exempel opinionsbildningen omkring samhällsstödet, sett genom olika agenter¹³⁰ synvinkel eller mötet mellan barn med funktionshinder/familj och habiliteringspraktiker som en del av en välfärdstjänsteapparat. För handikappgruppernas del handlade det om att väcka den allmänna opinionen genom artiklar, konferenser och andra aktiviteter. Området innehöll en hel del politiska aktiviteter vilket föranledde också material som uttrycker mobiliseringsprocesser. En beskrivning av råmaterialet jag har arbetat med kommer här nedan.

I tidskrifterna fanns olika författare som redaktören, redaktionen, föreningen/förbundet eller medlemmarna. Även "externa" personer förekom till exempel i skrivna tal och föredrag. Det redaktionella bidragen bestod av artiklar som rapporterade av forskning, lagförändringar eller reportage om specifika metoder i det praktiska arbetet, hjälpmedel, institutioner, nationellt och internationellt samarbete, pionjärer eller "upphöjda" personer. Materialet innehåller även debattartiklar om den egna och annan/andra yrkesgrupper, debattserier (växling av inlägg och svar på varandras inlägg), historik om föreningar, referat från konferenser, utbildningar, kurser, eller andra händelser som rör habiliteringspraktiker och som gruppen ser som relevanta att kommentera till exempel då

¹³⁰ Med agenter menas här innehavare av positioner.

förbundet lämnat in skrivelser, remissvar eller gjort kartläggningar. Tidskrifterna innehöll även bokrecensioner och ledarkolumner där man kommenterade det politiska eller fackliga läget. En mängd notiser har också varit aktuella om till exempel konferenser, kurser, utbildningar, om dagspressens artiklar och reportage, om tv program eller där kontakt söks med likasinnade — ”habiliteringsgymnaster söker andra habiliteringsgymnaster”. Föreningen/förbundet författade till exempel remissvar på utredningar, yttranden och kommentarer till lagförändringar, information till medlemmar om handlingsprogram, från sammanträden, separata informationsblad till exempel års- eller verksamhetsberättelser. Medlemmarnas bidrag bestod av insändare, berättelser om sina egna/sina barns upplevelser, och debattinlägg. Annonser har också uppmärksammats, till exempel om kommande konferenser, konferensprogram, utbildningar eller kurser. Råmaterialet från tidskrifterna består av uppskattningsvis cirka 5000 sidor, som sedan sorterats och bearbetats. Jag har även en intervju med en person Karl Grunewald, som agerat utifrån en speciell position, nämligen som medicinalråd på Medicinalstyrelsen (senare Socialstyrelsen) mellan 1961—1985.

Man kan med stor säkerhet säga att detta är tendensiösa källor eftersom de företräder intressen i fältet. Men jag menar att det är hela poängen med mitt arbete att just visa hur positionerna förhåller sig till varandra i fältet. Jag har därför bland annat vinnlagt mig om att följa hela debattserier där agenterna svarar på varandras inlägg. Jag använder mina källor som källkritiken kallar för performativer¹³¹ det vill säga att *jag betraktar dess utsagor som handlingar — som positioneringar i fältet*. Jag har huvudsakligen använt mina källor som *kvarlevor*, det vill säga som direkta spår av det förflutna. I vissa fall använder jag också källan utifrån två funktioner, både som kvarleva och som berättande källa. Ett exempel är en artikel som återger en agents reaktioner eller kommentarer om en konferens som ägt rum. I det fallet har jag dels konstaterat *att* en konferens med det namnet har ägt rum vid den platsen och vid den tidpunkten och använder dessutom kommentarerna som ett ställningstagande — *en positionering*. Författande och recensioner av böcker som riktade sig till praktiker har också betraktats som positioneringar. Här utgör fältteorin en hjälp i att strukturera tendensriktningar i källorna.

Det offentliga trycket (SOU, Departementsserien, propositioner) syftar till att visa det samtida *institutionella och politiska sammanhanget*, till exempel hur samhället organiserat stöd till handikappade barn under den aktuella perioden.

¹³¹ Performativerna eller performativa yttranden skapades av den brittiske filosofen John Austin och kommer av det engelska uttrycket ”to perform, att utföra eller genomföra”, Thurén, 1997, s 90.

Statistiska källor

När det gäller de statistiska källorna har jag haft intresse av att beskriva yrkesgruppernas sociala status uttryckt i utbildningslängd, könsfördelning, utbildningsnivå och lönenivå. Dessa kriterier ger grund för deras positioner i den sociala dimensionen av fältet. Jag har också haft ambition att söka efter socialt ursprung till de utbildningar som varit aktuella genom att se på social rekrytering till den högre utbildningen och de yrkesutbildningar som var föregångare till de medellånga utbildningarna inom den nya högskolan, som växte fram efter högskolereformen 1977. En liten del, men dock belysande kan ha varit tillgång och efterfrågan på de olika yrkesgrupperna. Statistiken har dock varit motsträvig, det handlade om att få tag i cirka 45 år gammal statistik och dessutom på en ganska preciserad nivå. Offentlig statistik uppdelad på yrken var inte särskilt vanlig på 1960-talet, både när det gällde antal yrkesverksamma och lönenivåer. En vanlig redovisningsform var till exempel efter näringsgren, sektor och olika grupperingar av yrkesgrupper. Lönestatistik har jag hämtat dels från SCB:s egna analyser och som är utgivna i rapportform, dels från lönestater och lönediskussioner från cirkulär från Landstingsarkiven i Stockholms respektive Västmanlands län. De senare källorna består av löneplaner, budgetar och andra ekonomiska redovisningar från bland andra centrallasareten. Jag har även gått igenom personalmatriklar från Landstingsarkivet i Uppsala avseende anställda inom Omsorgsstyrelserna och liknande.¹³² Jag har haft svårigheter att få tag i rena lönesummor och använder mig därför av lönegradsinplaceringar. Viktigt i detta förfarande är att se till att det handlade om att samtliga yrkesgrupper omfattades av samma löneplaner. Detta har gett mig möjlighet att upprätta rangordningar efter lönegradsinplaceringar. Statistiken (den offentliga statistiken och dess indelningar samt lönegradsförfarandet) blev på flera sätt något klumpig att hantera, men kan ändå ge en bild av den sociala dimensionen av habiliteringsfältet.

Läsning och tolkning av texter

Som angetts tidigare handlar mitt råmaterial om ett källmaterial som handlar om vård, behandling och pedagogisk verksamhet kring handikappade barn sett ur agenternas perspektiv och som uttrycker agenternas relationer till varandra. Jag har utifrån min teoretiska ram försökt att mer precist röra mig kring följande teman:

1. Vilka positioner bär upp fältet? Agenternas innehav av det symboliska kapitalet och inbördes relationer, agenternas sociala positioner och inbördes relationer. Vilka allianser kan man finna mellan olika positioner?
2. Vad hade de för agendas, strategier, positioneringar? Eufemismer i ord och handling?

¹³² Se vidare under rubriken Källor – empiriskt material.

3. Dominansförhållanden inom fältet. Den dominerande doxan? Vilka är värdena? Vilka symboliska handlingar är viktiga? Vad premieras? Vad är värdefullt/ej värdefullt? Vilka har rätt att talar om för andra vad som ska göras, vilka talar för andra?

Jag har med andra ord genom en empatisk läsning¹³³ försökt att lyssna de inblandades intressen och varit lyhörd för undertexter. Det har till exempel inneburit tolkningar av textens innebörd och publik, om har texten skrivit i polemik mot något eller för att söka stöd, om den riktas internt eller externt, handlar det om innehållsliga saker om vård och pedagogisk verksamhet för handikappade barn eller om formmässiga, är texten författad av en auktoritet inom gruppen/fältet eller är det en "anonym" författare. Med den empatiska läsningen och tolkningen följer också att man som forskare är trogen de benämningar som var samtida: till exempel vanföra, invalider, cp-barn, handikappade barn och cp-förskollärare med flera. En annan läsart kallas assimilerad läsning. Den fungerar i motsatt riktning jämfört med den empatiska läsningen, det vill säga man låter sina egna förutfattade meningar styra tolkningen av texterna, att det lästa införlivas med de uppfattningar man redan har.¹³⁴ Den senare läsningen kan ligga till grund för presentism eller "whiggism" som Esbjörn Larsson beskriver närmare i sin artikel om svensk utbildningshistoria.¹³⁵ Det innebär i korthet att man skriver "framgångshistoria" och lyfter enbart fram de händelser som lett till ett idealt tillstånd, ofta i termer av "från dåligt till bättre" eller från den "mörka medeltiden till den ljusa upplysningstiden" eller liknande resonemang. I mitt fall skulle det handla om att söka efter att ingjuta målet om samordnad habilitering i huvudena på dåtidens pionjärer och att de målmedvetet arbetade sig framåt och så att säga "gick från klarhet till klarhet".

Min forskningsuppgift och upplägg kan väl sägas bädda för en solskenshistoria, som skulle visa hur vissa praktiker med bestämda steg gått emot en samordnad habilitering som vi har idag. Men att uttala sig om habiliteringsfältets sociogenes och struktur innebär att jag faktiskt gör anspråk att tala om ett *sammanhang* som vuxit fram, inte bara organisationsformen. Bilden och förståelsen av sammanhanget, det vill säga "Habiliteringsfältet" fanns inte och finns inte heller nu – i varje fall inte som en del i en självförståelse för dem som är aktiva inom det eftersom det är ett analytiskt grepp för att kunna ringa in *en intressesfär* som samlar människor från olika kunskapsområden och praktiker.

Genom den sociologiska teoristyrning jag valt i arbetet fokuseras intressegruppers investeringar i en intressesfär och det är i första hand en sociologisk, tidsbestämd och situerad analys jag gör. Genom den teoretiska ramen använder

¹³³ Jarrick och Söderberg, 2001, s 9–10.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Uttrycket kommer från en Herbert Butterfield som på 1930-talet skrev en bok om "The Whig interpretation of history", Butterfield, 1931, s. 30 f., refererad i Larsson, 2005:3, s 2.

jag verktyg för objektivering, som jag beskrivit tidigare, och analyserar gruppernas självförståelse i ett historiskt, socialt, institutionellt och politiskt skeende.

Avstamp

Jag har utifrån det ovan beskrivna materialet och tillvägagångssättet försökt att fokusera det relationella *sammanhang* under 1960-talet och framåt som habiliteringspraktiker skapats i. Sammanhanget ”habiliteringsfältet” ses som en intressesfär som byggs upp av positioner inom fältet. Att föra in mobilisering av delar av handikapprörelsen — deras inträde i fältet och pröva dem som aktiva agenter, innebar också en brytning med vedertagna oreflekterade sätt att det är enbart professionerna och deras kunskapsproduktion och förtjänster som grundlagt området. Inplaceringen av habiliteringens utveckling under 1960—1970-talen under en *dominerande doxa* bryter också med den ideala bilden att yrkesgruppen eller intresseorganisationen av *egen kraft allena* skapar sin tillvaro. Fältet — de objektiva relationerna öppnar möjligheterna och ger ramar. Inte ens staten är här fri, därför att historiska strukturer håller framtidsvägarna förvånansvärt raka och med en ackumulerad kraft som gör att det är mycket svårt att svänga av. Den nationella social- och handikappolitiken har ju också en historia och en omvärld att förhålla sig till liksom den fackliga kampen om löner och ledarskap, som lierar sig starkt med de möjligheter de sociala strukturerna och den sociala historien kan erbjuda.

Utdrag ur Carina Carlhed, I skuggan av medicinen. Om trosföreställningar och symbolisk makt i habiliteringsfältet 1960—1980.
Avhandlingsmanus för ventilering 4 sept 2007 kl 13.15 i rum 1219, Seminariet, Seminarieg. 1, Uppsala